

הרב מאיר מולר

רוגלות והאזנות סתר

הקדמה

לאחרונה שב ועלה לדיון ציבורי נושא הרוגלות - הדבקת תכנים אלקטרוניים לטלפונים סלולריים. הליך זה מאפשר מעקב אחרי שיחות ותכנים שקשורים לאותם טלפונים. המאמר שלהלן מבקש ללבן אפוא את עמדת ההלכה ביחס לשימוש ברוגלות אלה. הברור התמציתי שלהלן בא לשרת שתי מטרות: א) הצגת ההכרעה ההלכתית - אסור או מותר; ואם מותר, מה הם גבולות הגזרה להיתר, הן לאנשים פרטיים והן לרשויות חוק וממשל. ב) הצגת ההלכה היהודית כקודקס חוקי משוכלל, אשר מתחשב במכלול נסיבות, בניגוד לתבהלה שמייצרים לגביה מעצבי דעת קהל, אשר מזהירים את הציבור השכם והערב מפני השלטתה המסוכנת והמדכאת כביכול על חיינו.

א. דברים שבצנעה

לפי הבנת רבותינו הראשונים והאחרונים, אסור לאדם להיחשף לתחומים שבני אדם רואים בהם 'אזורי פרטיות' - מה שמכונה בלשון הראשונים 'דברים שבצנעה'¹; ולהלן יבואר.

ב. היזק ראייה

סוגיות ערוכות עוסקות בהיזק ראייה², ולמעשה נפסק כי 'היזק ראייה שמיה היזק'³. בעניין מי שפתח פתח לחצר כתב ה'נמוקי יוסף' (בבא בתרא לב ע"ב מדפי הרי"ף):
שמעינן מן הירושלמי, שאף בשנתן לו רשות, אסור, דיכול לומר סבור הייתי לקבל ועכשיו איני יכול לקבל... דכיון דאי אפשר לו לעמוד בעצמו שלא יציץ, מתוך שתשמישו תדיר, אין מניחין אותו לחטוא, דהיזק ראייה איסורא הוא.⁴

1. ראה בבא בתרא פ"ג מ"ז: 'לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון', ובגמרא שם ס ע"א כתב רשב"ם: 'וטעם משום צניעות'.
2. ראה בבא בתרא ב ע"א - ג ע"א; כב ע"א; ס ע"א, ועוד.
3. ראה טור ושו"ע, חו"מ ריש סי' קנז.
4. ועיין באבן האזל, הל' שכנים פ"ב הט"ז, שכתב שהרמב"ם סבר כדעת הרא"ש, בבא בתרא פ"א סי' כ, והרשב"א, שאיסור היזק ראייה הוא משום שהראיה נחשבת לנזק ממש, ולכן גם באחים יורשים שחלקן (שאינן להם חזקה על שום זכות מלבד הנכס עצמו שקיבלו בירושה) - חייב האח שיש לו חלונות לסתום את חלונותיו. אבל לדעת הראב"ד (מובא ברא"ש שם) אינו חייב לסתום חלונותיו, משום שאינו נחשב למזיק ממש. אבל במקום שיש זכות השתמשות לבעל החצר או הבית, יש איסור לשכנו בראיתו, מכיוון שבכך הוא מונע ממנו את זכות השימוש. בין כך ובין כך, יש כאן איסור. אמנם הרב

עיקרון זה שמכריע כי היזק ראייה נחשב לחטא, מסביר את מסקנת הסוגיה בתחילת מסכת בבא בתרא, שעל השותפים שרצו לחלק ביניהם חצר, מוטלת חובה לבנות מחיצה ביניהם, וזאת כדי להינצל מהיזק ראייה. לדעת ראשונים,⁵ ככל שתדירות השימוש במקום בעניינים שבצנעה גדולה יותר, כך חובת בניית המחיצה גדולה יותר. לכן בחצר חלה חובה מוחלטת לבנות מחיצה, בעוד שבגינה - אשר בה השימוש לעניינים שבצנעה מועט יותר - החובה תלויה במנהג המצוי.

בבית, או במקומות הספונים תחת קורת גג, החובה גדולה אף יותר מן החצר. בשל כך, אפילו מי שסברו שבדרך כלל היזק ראייה אינו היזק, אוסרים על אדם לחדור לפרטיותו של אחר בביתו.⁶ אמנם, במקורות התלמודיים כמעט שלא מצוין המקור בתורה לאיסור זה וטעמו, לבד מאזכור אחד שמוסב על דברי המשנה (בבא בתרא פ"ג מ"ז): 'לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון', שעליהם נאמר בגמרא (בבא בתרא ס ע"א):

מנהני מילי? אמר רבי יוחנן, דאמר קרא 'וישא בלעם את עינו וירא את ישראל שכן לשבטיו'.⁷ מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה. אמר, ראוי הללו שתשרה עליהם שכינה.

אמנם, לא ברור אם זהו מקור לדין תורה, או שמא יש בו רק שבח לישראל.⁸ בכל אופן, 'היזק ראייה' נחשב 'היזק', ומכאן שהוא נכלל באיסור להיזק.⁹ יתרה מזו, השלכות מעשיות הנובעות ממנו אף חמורות משאר ענייני נזיקין, לדוגמה החובה לבנות מחיצה בין שכנים הכרוכה בהשקעה ממונית ולא רק בהרחקה, כדי להימנע מהאיסור. כמו כן, לשיטת ה'נימוקי יוסף' שנזכר לעיל (שאמנם לא נפסק כן להלכה)¹⁰ לאיסור היזק ראייה אין 'חזקה'. לדוגמה, אדם שפתח חלון לחצר חברו, וחברו לא מחה, אף לזמן ארוך, אין בכך קיבוע של המצב. יכול אפוא בעל החצר לדרוש בכל עת את סתימת החלון.¹¹ יתרה מזו,

-
- אליעזר שנקולבסקי, במאמרו 'האזנת סתר', המעין לז' (תשנ"ז), עמ' 52, כתב שיש עוד נפקא מינה בין השיטות: לפי השיטה שזה נזק ממש הדבר אסור אפילו ללא ידיעת הנזק, ולפי השיטה שזה משום מניעת שימוש, אין איסור ללא ידיעת הנזק, שכן אינו נמנע מלהשתמש. לעניות דעתי אין הדבר מוכרח, שכן ראינו שחכמים אסרו מצבים שעלולים להביא לידי ראייה, כגון פתיחת חלונות; כמו כן, הלה בוודאי אינו רוצה שיעקבו אחריו, שכן מעקב זה פוגם באיכות שימושו, ובשל כך הוא נמנע בפועל משימוש כרצונו אפילו שאינו יודע מכך בשעת מעשה, כך שאין בהכרח נפקא מינה מעשית כזאת.
5. עיין שו"ת הרמב"ם (בלאו), ס' שצה; רא"ש, בבא בתרא פ"א ס' ו: 'אבל למ"ד דאית ליה היזק ראייה שמיה היזק, בחצר דתדירי ביה בתשמיש צנוע, וגם משתמשים בה בכניסה ויציאה - נפיש היזקא מהיזק גינה'.
  6. בבא בתרא ב ע"ב, בדבר מי שבונה כותל מול חלונות חברו, וכך יכול לעלות ולהציץ לתוך בית חברו - 'היזקא דבית שאני'.
  7. במדבר כד, ב.
  8. וראה תורה תמימה, שם, שהבין מהרמב"ן בבבא בתרא, שמקור זה מהווה ראייה, שתוקף האיסור הוא מדין תורה.
  9. ראה רבנו יונה אבות פ"א מ"א: '...שהתורה בפירושה ניתנה, שבלא כן אי אפשר לעמוד בה, שהרי כתוב 'לא תגזול', וכל נזיקין בכלל אותו הלאו, והן מן התורה על פי קבלת משה רבינו בסיני ואפילו לא נכתבו'.
  10. עיין שו"ע, חו"מ ס' קנד סעי' ז.
  11. הרי"ף בתשובה (מובא בראשונים); רמב"ן בבא בתרא נט ע"א.

לשיטה זו, ייתכן שאפילו אם עשו קניין, יכול בעל החצר (הניזוק הפוטנציאלי) לחזור בו.¹² אף על פי שנפסק להלכה שבעל הבית אינו חייב לסתום את חלונו, אם החזיק בו,¹³ רשאי אדם למחות בחברו המציץ לרשותו, שכן איסור זה - החל על האדם עצמו - נשאר בתוקפו.¹⁴

ג. היזק שמיעה

באשר לנידון שלפנינו - האזנות סתר ומה שמסתעף מהן, הדבר שקרוב ביותר אליהן במינוח הלכתי הוא: 'היזק שמיעה'. על כך כתב המאירי (בבא בתרא ב ע"ב):
 הא כל שנסתלק היזק ראייה הולכין אחר המנהג, ואף במחיצה קלה שבקלות. ואין חוששין להיזק שמיעה כלל, ר"ל שהקול נכנס משם לכאן להדיא מתוך דקות המחיצה שסתם בני אדם נזהרים בדיבורם הם.
 הנה כי כן, הסיבה לכך שאין חוששים להיזק שמיעה דרך מחיצה דקה, היא משום 'סתם בני אדם נזהרים בדיבורם הם'. אמנם בימינו רבים אינם נזהרים בדיבורם ואף במראיתם, כאשר הם מדברים ומצטלמים במכשירים האלקטרוניים שברשותם, עם זאת, רוב הבריות אינם רוצים שדברים פרטיים שלהם יתגלו לעין כול, ומעדיפים בדרך כלל לשמור אותם מהיזק ראייה ומהיזק שמיעה.¹⁵

ד. איסורים נוספים

נראה שיש לדמות מילתא למילתא לענייננו מגדרי חרם דרבנו גרשום 'שלא לראות בכתב ששולח אדם לחבירו בלא ידיעתו ובלא רשותו'.¹⁶ אמנם יש תכנים שאין בהם דבר שבצנעה - שאדם רגיל לעשות רק בינו לבין עצמו, כאלה שכלולים בהיזק ראייה (או שמיעה) שבתלמוד, ברם, גם החרם היה כללי וחל על כל העניינים שיש חשש שהכותב אינו רוצה שייודעו לאחרים, כגון עסקים.¹⁷ בשו"ת 'חקקי לב'¹⁸ הסתפק בסיבת האיסור שבגיננו הוטל החרם, והעלה כמה אפשרויות: א) 'ואהבת לרעך כמוך - מאן דלך סני,

12. שו"ת הרשב"א, ח"א סי' קס.

13. ר"י מיגש, בבא בתרא ב ע"ב, נט ע"א; רמב"ם, הל' שכנים פ"ז ה"ו; רא"ש, בבא בתרא פ"ג סוף סי' עג.

14. ר"י מיגש, בבא בתרא ב ע"ב; שו"ת הרשב"א, ח"ב סי' א, ועוד. וכן הובא להלכה בב"י, חו"מ סי' קנד בשם הרשב"א, ובהג"ה שם ס"ז.

15. אמנם רבי אליהו מזרחי (הרא"ם) כתב בתשובותיו ח"א סי' ח: 'מכל מקום לגבי כותל של קרשים, פשיטא שהויה חזקה, ולא מצינן לאכפויה לבנותו בשל אבנים... ואין טענה מהשמיעה, ששומעין זה לזה, דהא לא אשכחן בכולא תלמודא הזק כי האי גוונא'. ומכאן רצה הרב ש' דייכובסקי להוכיח שחלק על המאירי, וסבר שאין כלל דין של היזק שמיעה - ראה מאמרו, 'האזנות סתר', תחומין יא (תש"ן). וראה שם עמ' 299-303, אלא שכבר העיר על כך הרב פרופ' נחום רקובר (הגנה על צנעת הפרט, תשס"ו עמ' 95): 'ברם נראה ששניהם אמרו דבר אחד: בעוד שר' אליהו מזרחי אומר שהתלמוד אינו מזכיר כלל היזק שמיעה, המאירי מביא את הטעם לכך'.

16. לשון הכלבו, סי' קטז; הובא גם בשלטי גבורים, שבועות יז ע"א מדפי הרי"ף; ובבאר הגולה, יו"ד סו"ס שלד; וראה אנציקלופדיה תלמודית, יז ערך 'חרם דרבנו גרשום' עמ' תנב-תנד.

17. כך משתמע מסתימת הפוסקים, שלא חילקו בין סוגי כתבים.

18. שו"ת חקקי לב, יו"ד סי' מט.

לחברך לא תעביד'. (ב) משום 'לא תלך רכיל בעמיק'.¹⁹ (ג) משום שנחשב לגונב דעת.²⁰ (ד) משום שנקרא שואל שלא מדעת הבעלים, שהוא גזלן.²¹ (ה) משום שאין אדם רוצה שיראה חברו את עסקיו בלי ידיעתו (כוונתו כנראה שיש איסור בראיית כתבי חברו, מצד החרם עצמו). והנה לנו עוד טעמים אפשריים, לאיסור האזנות סתר, מלבד נזקי ראייה ושמיעה.

ה. מצבים שבהם מותר לעקוב

האם ישנם מצבים שבהם ניתן לעבור על איסור היזק ראייה או שמיעה? ברור שכאשר מדובר במצבי חירום - סיכון ביטחוני (כגון 'פצצה מתקתקת'), מידע על פיגועים מתוכננים, החזקת נשק בלתי חוקי, או מעקב אחר אנשים המסכנים את הציבור מבחינה בריאותית (כמו בזמן מגפת הקורונה), מותר ואף חובה לבלוש ולהאזין, שכן אין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש. יתרה מזו, גם אם יש חשד ורגליים לדבר, שמאן דהו עבר עבירה בדיני ממונות כלפי חברו, נראה שמותר לבית דין (וגם לרשויות הממונות על כך) לצוות על מעקב אחר כליו האלקטרוניים של החשוד בכך.²²

ו. מעקב אחר עבירות שבין אדם למקום

בנוגע למעקב אחרי עבירות שבין אדם למקום, כאשר מדובר במעקב של אדם פרטי אחר חשוד לעבור על דברי תורה, נראה שהדבר אסור, כדברי המשנה באבות (פ"ד מ"ח):
רבי שמעון בן אלעזר אומר, אל תרצה את חברך בשעת כעסו... ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו.

ופירש רבנו יונה (אבות שם):

ואל תשתדל לראותו ולביישו גם עתה בעת קלקלתו, בשעת ההיזק, או עשה

עבירה, והוא מתבייש מעצמו - ואין לך לראותו ולביישו.²³

כלומר, לאדם פרטי מן השורה אסור לעקוב אחרי מסתריו של חברו, בוודאי שלא לנסות למוצאו עובר עבירה. טעמו של דבר מסתבר והוא תיקון החברה, המשנה מציגה כיצד

19. וכתב שם כי לפי שני טעמים אלו, באיגרת של גוי אין איסור, עיי"ש.

20. נראה שאין כוונתו לגניבת דעת שגורם לחברו לחשוב שהוא עשה לו טובה ולכן חייב לו, אלא שיש כאן גניבת אינפורמציה ללא רשות.

21. וכתב שם כי לפי שני טעמים אלו, האחרונים, באיגרת של גוי יש איסור, עיי"ש.

22. כך הוכיח הרב צבי סגרון (לקט פסקים, במרשתת: <https://www.din.co.il/articles/3608/B-9055>) מתשובת פנים מאירות, ח"ב סי' קנה, והובא בפתחי תשובה, חו"מ סי' עה ס"ק יט, שנשאל על אחד שמצא תיבתו פרוצה ונגנב ממנה הון רב, ויש כמה אומדנות המוכיחות שאחד ממשרתיו עשה את המעשה, והתיר לייסרו קצת כדי שיודה על האמת אבל לא למוסרו, עיי"ש. ומזה הוכיח שמותר לבית דין לעיין במכתבי חשוד, ואפשר לומר שהוא הדין לציתות.

23. וכך כתב שם רבנו עובדיה מברטנורא: 'בשעת קלקלתו - כשנתקלקל בחטא, לפי שהוא מתבייש מכל אדם, וכן אתה מוצא כשחטא אדם הראשון, לא נגלה עליהם הקב"ה עד שעשו חגורות, דכתיב (בראשית ג, ז) 'ויעשו להם חגורות, ואחר כך 'וישמעו את קול ה' אלקים'.

צריכה להתנהל חברה מתוקנת, שלא לנסות לראות האחד בקלקלתו של חברו.²⁴ ברם, נראה שדברי המשנה הנ"ל חלים רק על בני אדם פרטיים אך לא על רשויות כגון בית דין או שלטון.²⁵ (אמנם כאשר אדם חושש שחברו עלול להזיק לו, קיים הכלל 'עביד איניש דינא לנפשיה',²⁶ ואפשר שמותר לו לצותת כדי להוציא מידע. עם זאת נראה שזה רק בתנאי שבית דין לא יכול לעזור לו ('במקום פסידא'). אולם, אם בית דין יכול לבוא לעזרתו, אין להתיר לו). לכאורה, בנסיבות רגילות, אין להתיר אפילו לבית הדין או לשלטונות לעבור אף על איסור אחד של האזנת סתר כדי למנוע איסור אחר של תורה, או על מנת להרתיע בענישה לאחר ביצועו, אולם יש לדון בזה על פי המובא בגמרא ('במות צ ע"ב; סנהדרין מו ע"א):

א"ר אלעזר בן יעקב, שמעתי שבי"ד מכין ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבור על דברי תורה, אלא לעשות סייג לתורה... שהשעה צריכה לכך.

והובאו הדברים להלכה בטור ושלחן ערוך.²⁷ עם זאת, יש לציין שהחריגה מדין תורה הותרה רק לצורך שעה ולא כדבר קבוע, כמבואר בגמרא שם, וברמב"ם.²⁸ כמו כן, אין רשות להפר זכויות של אדם מן השורה בגלל חשד כללי או רחוק ללא שיש רגליים לדבר ואומדנא דמוכח שהוא עובר עבירה.²⁹ גם כאשר יש רגליים לדבר ואומדנא דמוכח, הדבר נתון לשיקול חכמי ישראל האם חריגה מדין תורה אכן תשרת את המטרה של מניעת עבירות שבין אדם למקום. הדעת נוטה שבימינו, הנהגה כזו עלולה לגרום לריחוק מהדת, וכדבריו של החזון איש' ('יו"ד סי' ב ס"ק ט"ז ד"ה ונראה) שקבע קביעה חברתית נחרצת, בעלת השלכות מעשיות חד משמעיות לתקופתנו:

ונראה, דאין דין מורידין אלא בזמן שהשגחתו יתברך גלויה, כמו בזמן שהיו נסים מצוין ומשמשת בת קול, וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל, והכופרים אז הוא בנליזות מיוחדות, בהטיית היצר לתאוות והפקרות, ואז היה ביעור רשעים גדרו של עולם שהכל ידעו כי הדחת הדור מביא פורענות לעולם ומביא דבר וחרב ורעב בעולם, אבל בזמן ההעלם, שנכרתה האמונה מדלת העם, אין במעשה ההורדה גדר הפירצה - אלא הוספת הפירצה, שיהיה בעיניהם כמעשה השחתה ואלמות ח"ו, וכיון שכל עצמנו לתקן - אין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון, ועלינו להחזירם בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מגעת.³⁰

24. ראה רמב"ם, פירוש המשנה אבות שם.

25. ראה איכה רבתי, א סא, שהמלך יאשיהו שלח שני תלמידי חכמים לבתים פרטיים, כדי לבער עבודה זרה. עם זאת, לא ברור שהייתה שם פגיעה בפרטיות, כי ייתכן שהודיעו מלכתחילה על הגעת השליחים.

26. ראה בבא קמא כח ע"א; שו"ע, חו"מ סי' ד, שהובאו שם דעות מגוונות באשר לתנאים המאפשרים עשיית דין עצמית; וראה מאמרו של הרב דייכובסקי, 'האזנות סתר', תחומין יא (תש"ן), עמ' 303.

27. טור ושו"ע, חו"מ סי' ב.

28. רמב"ם, הל' סנהדרין פכ"ד ה"ד.

29. ראה ספר 'עדרו ירעה', הוצאת מרכז תורה ומדינה, עמ' 257 הערה 16.

30. וראה גם במאמרו של הרב א' שנקולבסקי, 'האזנת סתר', המעין לז (תשנ"ז). יש להוסיף שאם האזנת-סתר גורמת למחלוקת ושנאה, על בית הדין להימנע מציתות - ולו רק בשל המשנה הנ"ל באבות.

סיכום

ככלל, חל איסור על הדבקת רוגלות והאזנות סתר במרחב הפרטי של הזולת. יש מצבים יוצאים מן הכלל שבהם הדבר מותר:

א. כאשר הדבר כרוך בפיקוח נפש פרטי או ציבורי.

ב. אם יש רגליים לדבר שעלול להיגרם נזק ממוני או פגיעה אחרת בין אדם לחברו, ואולם היתר זה מוענק רק לגורמי חוק וממשל ולא ליחידים.³¹

ג. אדם פרטי אינו רשאי למנוע נזק לעצמו על ידי ציתות לחברו. עליו לפנות לגורמי חוק שיעשו זאת בשבילו, ורק אם הוא חושש שיפסיד עקב השהיית העניין וכדומה, אז מותר לו לעשות זאת בעצמו.

ד. על כל הגורמים להימנע מחדירה לרשות הפרט כדי לעקוב אחר הפרת מצוות שבין אדם למקום.

---

31. המעקב המותר הוא רק המינימלי הנדרש למידע המתבקש.